

Englanninkieli [v:een 1066]

Kirj. Aura Snell.

I.

Englanninkieli kuuluu indo-euroopalaiseen kielikuntaan.

Ymmärtääksemme jonkin kielien ominaisuuksia, jotka perustuvat kansan taloudelliseen ja henkiseen kehitykseen on välttämätöntä tuntea tämän kansan historiaa. Että näin on asian laita etenkin englannin kieleen nähden, sen myöntäneek jokainen. Englantihan on ollut kautta koko keski-ajan eri kansallisuuksien taistelutantereena, joka seikka on valtavasti vaikuttanut englanninkielen kehitykseen.

Geologit eivät ole vielä yksimieliset siitä, kutka ensin asettuivat asumaan Britanniaan (jolla tarkotetaan Englantia, Wales'ia ja Skotlantia). Kristityn aikakauden alkuaikoina asuvat **kelttiläiset** heimot Brittien saarilla. Heillä oli oma sivistyksensä ja omat tapansa. Valtiollisesti he olivat jaetut eri heimokuntiin, jotka olivat sotakannalla keskenään. Kutakin heimoa hallitsi oma johtajansa. He asuivat maan sisään kaivetuissa, kivillä vallitetuissa linnoituksissa, jotka sijaitsivat kummuilla, tai kyläkunnittain pyöreissä, maahan kaivetuissa majoissa. Eteläisemmissä osissa maata olivat asumus-olot vähän paremmat. Täällä he käyttivät myöskin kultarahaa. Heidän uskonnolliset menonsa toimittivat druidid (papit) julmine ihmisuhriin ja loihutuineen. Nämä toimivat myöskin opettajina, tuomareina ja lääkäreinä.

Kelttiläiset kielet kuuluvat indo-euroopalaiseen kielikuntaan. Nämä ovat sukua sekä italialaisille että germaanilaisille kielille. Näitä kelttiläisiä kieliä tunnetaan kolme pää-

ryhmää: 1) Gallien kieli, josta on säilynyt jälkimailmalle vaan erisnimiä ja muutamia kreikkalaisten ja roomalaisten kirjailijain sitaatteja, raha ym. päällekirjoituksia. Hyvin niukat ovat kuitenkin nämä tiedot, jotenka niiden kielitieteellinen arvo on vähäinen. — 2) **Britannialaiset kielet**, joihin luetaan a) kymrien, b) kornien ja c) bretonialaiset kielet. Kornialaista kieltä puhuttiin Cornwall'issa (kuollut kieli noin v:sta 1800). Kymrien kieltä puhuttiin Wales'issa ja Erctonin kieltä Bretagne'ssa. (Tänne olivat Britanniaasta muuttaneet nämä kelttiläiset heimot keskiajan alussa). 8:lta ja 9:ltä vuosisadoilta tunnettuja nämä kielet. 3) **Gaeliläiset kielet**, jotka jakaantuvat irlannin, ylä-skotlannin (eli gaeliläinen kieli ahtaamassa merkityksessä) ja mankokieli, jota puhuttiin Man saarella). Irlannin ja Skotlannin kielten lähteet ovat meille tunnetut aina ensimmäiseltä vuosisadalta j. Kr. Alkujaan ne olivat itse asiassa sama kieli.

Vuosina 54 ja 55 e. Kr. teki Julius Caesar kaksi sotaretkeä Britanniaan, mutta vasta v. 43 j. Kr. teki keisari Claudius vakituisen alun sille pitkäaikaiselle ja vaivaloiselle valloitusretkien sarjalle josta historia kertoo. Ankaria ja verisiä olivat tappelut, sillä maan asukkaat ja etenkin villit vuoristolaiset eivät hevillä antautuneet. Yhtämittaista taistelua kesti v. 47—79 välillä. V:na 84 ulottui Rooman valta aina Forth'iin ja Clyde'in asti. Aina v:een 409 olivat suuret roomalaiset legionat Britanniaassa ylläpitämässä järjestystä ja suojelemassa asukkaita sotaisten vuoristolaisheimojen hyökkäyksiltä. Roomalaiset toivat tietystikin mu-

kanansa roomalaisen sivistyksen. Luonnollisesti tuli latinan kieli aivan yleisesti käytäntöön sivistyneiden keskuudessa ja luultavasti yleensä kaupungissa, maalaisväestö taasen käytti kelttiläistä kieltään ja pysyi kelttiläisenä. Sivistyksen keskipisteenä olivat York ja Lincoln. Kaupan keskipisteenä alkoi nyt Lontoo tulla yhä määräävämpään asemaan. Äärettömän suuri oli säätyraja roomalaisten sotaherrojen, säätyläisten ja vieläpä roomalaistuneen kansankin ja sivistymättömien kelttien välillä. Hyvinvointi, loisto, ylläisyys ja valta toisella puolen, kurjuus ja sorrettu asema toisella.

Nämä sivistyksen britit veltostuivat, menettivät sotaintonsa ja -kykynsä, kun pohjoisessa asuvat sotaiset piktit tekivät yhä ankarampia hyökkäyksiä heitä vastaan, alkoi heidän asemansa horjua. Piktit saivat apujoukkoja Irlannista. Roomalaiset legioonat oli täytynyt viedä pois Britanniaa Italiaan taistelemaan länsigoottien tekemiä hyökkäyksiä vastaan, joita nuo tekivät hallitsijansa Alarikin johdolla, joten britit olivat suojattomia ja vielä pahempi — eripuraisia. Fiktit yhä uudistivat hyökkäyksiään. Näiden hätääntyneiden kerrotaan pyytäneen v. 449 paikkeilla tänne saapuneita germanilaisia merirosvoja, jotka olivat tulleet Pohjanmeren yli Weser virran suulta, auttamaan itseään sodassa piktejä vastaan.

Palkkioksi sanotaan Brittien luvanneen heille aarteita ja maata. Tähän germanialiaset suostuivatkin, löivät piktit, mutta sen tehtyään he alkoivat käydä sotaa brittejä vastaan. Näistä verisistä ja pitkäaikaisista taisteluista saamme elävän kuvan keski-ajan tarussa — Prittien kuningas Arthurista ja hänen pyöreän pöydän ritareistaan. Kun gernannit saivat aina

vähän väliä lisää sotaväkeä mannermaalta, oli seurauksena se, että veltostuneet britit eivät voineet voitokkaasti vastustaa näitä. Paljon brittejä kaatui, toiset vetäytyivät Skotlannin ja Walesin vuorimaihien ja ne, jotka jäivät valloittajien armoille, menettivät kieltensä ja vapautensa. Britannias-ta — tuosta entisestä kelttiläisestä maasta tulee — Englanti ja Englannin kansan historia alkaa.

Että Suurbritannian 5:llä ja 6:lla vuosisadalla valloittivat toisilleen läheistä sukua olevat germanilaiset heimot, siitä ovat tiedemihet nykyään yksimieliset, mutta missä heidän alkuperäinen kotiseudunsa on ollut mannermaalla ja ketkä ovat heidän läheisimpiä sukulaisiaan siellä, siitä ollaan vieläkin erimielisiä. Kunnianarvoinen kirkko-isä Beta (†735) puhuu teoksessaan "Historia ecclesiastica gentis Anglorum" Englannin kirkkohistoria, joka ulottuu Caesarista v. 731. I, latinan kielellä kirjoitettu, sillä latinahan oli hallitsevana kielenä.

Anglien kotimaan hän sanoo olevan Anglien alueen etelä Schleswigissä. Saksalaiset asuivat luultavasti Elben ja Rheinin välillä. Juutit taasen pohjois-Schleswigissä. Juutit asettuivat asumaan Kenttiin ja Wightin saarelle ja siihen osaan Hampshiereä, joka on vastapäätä tätä saarta. Saksilaiset Thamesin rannoille ja Etelä-Englantiin (Essex, Sussex, Wessex, kaikki saksilaisia nimiä). Anglit ottivat taasen haltuunsa kaikki muut osat maata, (siis pohjois- ja keskiosan) jotka kuuluivat germanialaisten alle.

Kansa itse nimitti kieltänsä jos sängen varhain "Englisc" nyk. engl. English, tämä nimitys johdettu anglien nimestä. Virallisissa-kin tiedonannoissa on asiaanlaita

sama: Beda latinankielellä kirjoitetussa kirkkohistoriassaan kutsuu Englannissa asuvien germannilaisen kieltä "lingua anglica" (Englannin kieli). Samoin paavi Gregorius käyttää nimeä Anglit. — muinaisenglannin kielessä käytetään aina nimeä englisc, esim. Alfred suuren teoksissa. — Latinalaisissa lähteissä tosin usein käytetään nimitystä lingua saxonica (saksan kieli). Mitä nimitykseen anglosaksit tulee, ollaan siitä eri mieltä. Toiset väittävät tämän johduneen siitä, että nämä kansat anglit ja saksit sulautuivat yhteen. Toiset väittävät sen tarkoittavan saksilaisia, jotka asuvat Englannissa, vastakohtana niille saksilaisille, jotka asuvat mannermaalla. Nykvään ollaan kuitenkin alettu käyttää yksinomaan nimitystä eaglisc, koska englannin kielen historian yhtenäisyys siten selvemmin tulee esille. Englannin kieli kuuluu germaanilaisen kielihäimon länsigermaanilaiseen ryhmään. Germaanilaiset kielet taasen kuuluvat indoeuroopalaiseen kielikuntaan. Englannin kieli jaetaan: muinais-, keski- ja uusenglannin kieliin.

Pyhä Augustinus toi kristinuskon Englantiin v. 597. Englantilaiset eivät olleet ensinkään halukkaat vaihtamaan uskontoaan, vaan ryhtyivät sitä aseellisesti puolustamaan. Vähitellen onnistui Augustinus kuitenkin tekemään heistä hartaita kristittyjä, jopa niin hartaita, että melkein koko heidän kirjallisuutensa on melkein yksinomaan uskonnollista laatua ja runous, joka oli aikuisin varhaisemmilta ajoilta, puhdistettiin väärentämällä, lisättiin sanoja ja lauseita, jotka tekivät sen kristilliseksi. Paljon latinalaisia sanoja lainattiin, kieleen otettiin melkein kaikki ainekset latinalaisista lähteistä ja olivat ne uskonnollista laatua. Tosin myöskin taisteluja ja luon-

toa kuvailtiin. Runous pääsi ensimmäiseksi voimaan tässä kirjallisuudessa. Runomuoto: kaksi lyhyttä säettä, joissa on neljä korkotavua ja joita alkusointu sitoo yhteen.

Nämä germaanilaisheimot jakoiivat maansa seitsemään kuningaskuntaan ja sitten he alkoivat keskenään kilvoitella vallasta. Milloin oli ylivalta yhdellä, milloin toisella valtiolla. Mahtavimmat näistä valtioista olivat: länsisaksien valtakunta, sekä anglien perustamat: Mercia ja Northumberland. Mutta vallitsipa näiden pikkuvaltioiden kesken joskus rauhallin. Northumberien ollessa vallassa syntyi runsas runokirjallisuus, luostareja perustettiin, joissa harjoitettiin ahkerasti opintoja. Niin hyvät, ja niin kuuluisiksi tulivat nämä koulut, että mannermaalta aivan tulvimalla tuli opinhaluisia, etenkin Bedan (700) ollessa opettajana. Hän oli aikansa oppinein mies, erinomaisilla opettajalahjoilla varustettu. Mutta pitkäaikainen ei ollut Northumberien valta. Wessexin kuningas Egbert († 836), joka oli oppinut Kaarle suurelta sotataidon ja lujan hallitustavan, pakottaa Northumbriaan kaikki muutkin valtiot tunnustamaan herruuttaan, joten v. 827 anglit ja saksit joutuivat yhden ja saman valtikan alle.

Anglien korkean sivistyksen kehitys ehkäistyi kuitenkin pian, sillä yhä taajemmin ja kiihkeämmin alkoivat skandinaivialaiset viikingit uudistaa hävitysretkiään. (Sekä Tanskasta että Norjasta). Ensi kerran he tulivat tänne jo v. 790. Kun he olivat mielestään saaneet tarpeeksi saalista, palasivat he aina kotimaahansa. Mutta 9:nen vuosisadan keskipaikoilla muuttivat he menettelytapansa, panivat valtansa alle ensin Northumberlandin ja myöhemmin Mercian ja

asettuivat asumaan valloittamiinsa seutuihin.

Alfred suuren aikana (871—901) oli kuitenkin vielä kuningas Anglosakseilla. Älyllään ja rohkeudellaan hän sai voiton tanskalaisista. Rauha solmittiin (878) Wedmoressa. Tanskalaisten kuningas Guthrum antoi kastaan itsensä ja sai lääniksensä koko pohjois- ja itä-Englannin (Thames- ja Forth-joenon välillä oleva alue, johon kuuluvat: Essex, Middlesex, Ostangeln, itäinen Mercia sekä Northumberland). Tätä tanskalaisten asumaa aluetta kutsutaan: **Danälagen I. Danalegen.** — Alfred on yksi historian jaloimpia hallitsijoita. Hänen mielilauseensa oli: "Englantilaisten tulee olla vapaat, niinkuin heidän ajatuksensakin." Sen ajan katsantokannan mukaan kansanvaltaiselle pohjalle hän rakensi hallituksensa. Kuntien jäsenet saivat itse tuomita keskuudessaan syntyneet riidat. 12 vapaa maanomistajaa (freeholders) muodostivat tämän tuomioistuintien. (Tämä on kuuluisan jury-oikeuden alku). Kreivikunnan johtajana oli ealdorman (kreivi) sekä kuninkaan asioita ajamassa oli erityinen virkamies, sheriffi. Ylimpänä — koko valtakuntaa edustivat **wittennagemot** (viisasten kokous), johon alkujaan kuuluivat kaikki vapaat miehet, mutta myöhemmin vaan **thanit** (ylhäisimmät miehet). Valtio oli jaettuna kreivikuntiin (county shire), ne taas satakuntiin (hundreds) ja satakunnat kymmenkuntiin (tithings).

Mutta Alfred suuren elämäntyö ei rajoittunut ainoastaan siihen, että hän oli vaan mainio lainsäätäjä ja oikeuden valvoja, vaan hän oli myöskin harras sivistyksen harrastaja. Hän perusti kouluja ja koetti kaikin puolin sivistää kansaansa. Länsisaksilaisen murteen hän kohotti valta-asemaan ja muo-

doituipa tämä myöhemmin jonkinlaiseksi murteita ylempänä olevaksi kirjakielen tapaiseksi. Alfred suuri on tunnettu kirjailijana. Hän on englantilaisen prosan perustaja (suorasanaainen kirjallisuus). Muun muassa hän on kirjoittanut maantieteen, jossa kerrotaan Otterin matkasta Bjarmein maahan, Suurimasta merkityksestä kuitenkin ovat hänen arvokkaat käänöksensä latinan kielestä. Hänen aikansa oppineet avustivat tietysti hänen työtään. Mainitsen: Orosiuksen maailmanhistorian, paavi Gregorinuksen Cura Pastoralis, Boethius'en De consolatione philosophia, (-Filosofian antama lohdutus). Itedan kirkkohistorian.

Tämä turvallisuuden aika kestää vielä jonkun aikaa Alfred suuren jälkeen. Myöhemmin tanskalaiset tosin taasen alkoivat uudelleen hätyyttää maata, mutta he voitettiin ja kaikki kävi jokseenkin hyvin aina siihen asti, kunnes tuo neuvoton Ethered II, antaa käskyn surmata kaikki tanskalaiset samana päivinä koko valtakunnassa v. 1002. Tämän julman ilkityön kostavat tanskalaiset raivostuneina. He tulevat yhä suuremmalla sotavoimalla Englantiin ja kuningas Sven vallottaa maan ja ottaa v. 1013 Englannin kuninkaan nimenkin. Hänen kuoltuaan perii poikansa Knut suuri vallan ja hallitsee v. 1016 v. 1035. Paitsi Englantia, Skotlantia ja Walesia kuuluu hänen valtansa alle Tanska ja Norja. Knut on lempeä ja oikeudenmukainen hallitsija ja harras kristitty. Hänen hallituksensa oli onnellinen aika Englannille. Mutta hänen poikansa hallitessa syntyy suuria sisäisiä eripuraisuuksia ja sotia. Vuonna 1042 loppuu Tanskan herruus Englannissa, silloin kutsutaan anglosaksilainen kuningas Edward confessor (Ethereds' in poika) hallitsijaksi normandies-

ta, jossa hän oli viettänyt nuoruutensa. Hän suosi suuresti normannilaisia. Tämä herätti suurta katkeruutta englantilaisissa. He antoivatkin korkeimman vallan jarli Godwinille ja tämän kuoltua hänen pojalleen Haraldille ja kun Edward kuoli v. 1066, kruunasivat he Haraldin kuninkaakseen. Kauvan hän ei kuitenkaan saanut olla hallitsijana, sillä sotainen normanninen herttua Vilhelm halusi myöskin päästä Englannin kuninkaaksi, vetosipa hän siihenkin, että Edward confessor muka oli luvannut tehdä hänet valtakuntansa perijäksi. Vilhelm kokoa suuren sotajoukon, purjehtii Englannin kanaalin yli ja 14 p. lokak. 1066 Senlacin

(Hastingsin) luona hän voittaa Haraldin, marssii Lontooseen, kruunauttaa itsensä Englannin kuninkaaksi. Tämän johdosta häntä kutsutaan Vilhelm valloittajaksi. Tämä normannilainen valloitus muodostaa käännekohdan Englannin historiassa. Uusi kansanaines, normannilais-ranskalainen tulee maahan ja elää muutamia vuosisatoja eristettyä elämäänsä. Englantilaiset vihasivat ja vainosivat heitä ja tappoivat milloin vaan tilaisuuden saivat. Vähitellen kuitenkin haihtui tuo ankara viha ja valloittajat sulautuivat entisiin asukkaisiin ja muodostavat Englannin kansan kanssa yhden kansan.

KIRJALLISUUTTA

UUSI MERKITEOS TULOSSA.

Suomalaisen sosialistisen kustannusyhtiön kustannuksella ilmestyy viikon parin kuluttua parasta lajia oleva kirja "kevätkirjallisuus-markkinoilla". Sen nimi on The Chasm, suomeksi Kultu. — Teoksen suomentaja A. B. Mäkelä antaa siltä seuraavan suosituksen:

"The Chasm" on merkittävimpiä kirjoja mitä olen lukenut. Muodoltaan kaunokirjallinen, vieläpä luoneltaan senverran jännittävä että pintapuolisempikin lukija siihen tyytynee, vaikka tekijältä nähtävästi täydelleen puuttuu runoilista mielikuvitusta ja psykologista valistoa — yksikään hänen henkilöistään ei ole ihminen vaan aatteitten ruumaluma, ihannetyyppi, Mikä ääretön ero tässä suhteessa esim. Gorkin tai Londonin, vieläpä Tolstoinkin ja Järnefeltin henkilöitten ja näitten "Chasmin" vahakuvien välillä! Mutta tämän heikkouden (jonka ainostaan harva arvosteleva lukija huomaa) enemmän kuin korvaa kirjan asiallinen ja aatteellinen voima. Mestariilisesti sinä on saatu esitetyksi sosialismin teoria tuki tuhat kertaa selvemmäksi ja helpommin sulatettavassa muodossa kuin esim. eräät "Taloustieteen oppikirjat" ja tunteakseni, silvan yhtä oikein ja perinpohjaisesti — odottamatonta minulle ja monelle muulle ihan runtemattomalta tekijältä. Vastustajain kanta on myös edustettuna niin hyvin, että harva heistä itae voisi ikinäkään niin loistavasti puoliaan pidellä, mutta

senpä murhaavampi on sitte kunkin heidän teorian sa perinpohjainen musertaminen. Tekijän asiantuntemus mitä erilaissimmilla tietämyksen aloilla on riittävä — hämmästyttävän oikea esim. venäläisten olojen ja häkelsten vallankumoustaapahtumien suhteen. Paikallisyrittäjä Venäjällä on riittävä näkökeä joskus voisi luulla liitelluksi, jos ei tietäisi ettei virkaryssäin elämellisyttä voi liitellä. Yksityiskohdat, pienimmätkin, ovat kerrassaan oikein esitetyt, niinkuin alnoastaan itae paikalla ollut saattaa sen tehdä. Tuskin olen huomannut muuta pikkuerehdystä kuin Herzensteinin murhassa (tapahtui Tertjoella, kirjassa se on muutettu Pietarissa tapahtuneeksi). Järnefelt esim. "Venäjäläisissä" (johon "Chasmin" jäikimäistä osaa tulee vertallleeksi) vänkää ja väristelee lähes kaikki tosiasiat omiin tarkoituksiinsa, mutta "Chasmin" tekijä on koko sielullaan osallinen vallankumouksessa.

Sinä kirjan arvo ja suuruus. Tuskin Ibsen näytelmässään on saanut aatteitaan niin selvästi ikäänkuin puhtaimpaan marmorin veistetyksi, kuin mitä tämän kirjan keskusteluissa on onnetuttu. Teos on mielestäni arvokas. Erityisesti senkin puolesta vuoksi, että se käsittelee Venäjän (tarkemmin vielä, Itämeren maakuntien) vallankumousta, suomalaisille siksi lähestiä asiaa. Etupäässä olisi kirja tarpeellinen suomalaiselle porvarilliselle tai puoliosialistiselle yleisölle, mutta juuri tuon Venäjän osan vuoksi sitä ei voi Suomessa luvan perästä myydä.

SISÄLLYSLUETTELO:

Amerikan työväenliikkeen tulevaisuus; Kansainvälisen sosialismin voittokulku, kirj. V. Mäki: "Kevät", runo; Etelä-Afrikan luokkasota; Palnettu satu, runo; Bostonin kirjastoissa, kirj. Y. Sirola; Uuden ajan koulut, kirj. N. R. af Urolin; Työväenjärjestöt ja Shermannin antitrustilaki, kirj. O. Saari; Manalan lapset, kirj. S. Mäkelä; Sosialismi San Franciscossa kinnäläisessä kaupunkiosassa; Siirtolaiselämää Argentiinassa; Kadumia ja syöpä, kirj. Engelhardt; Englanninkielii vuoteen 1066, kirj. Juro Snell; Kirjallisuuskatsaus; Kuvia y. m.